

„Schon lange betrachteten sich hier die „Barone“ als die eigentlichen Herren des Landes“.

K diskusi o příčinách vzniku Zelenohorské jednoty

Bogusław CZECHOWICZ

Abstract: This article proposes a new theory explaining why in 1465 the Czech Catholic noblemen rebelled against the King of Bohemia, Jiří of Poděbrady. One of the main reasons was the interference of the city of Wrocław (Breslau), which tried to usurp the historical right of the Bohemian nobility to chose the Bohemian king. It also brings back to light the crucial role played in these events by Jošt II of Rosenberg, who was not only a representative of the most powerful noble family in Bohemia, but also the Bishop of Wrocław.

Key words: Bohemian Crown, King Georg of Poděbrady, Catholic opposition, Wrocław, historiography

Diskuse o tom, jestli je větší víra historiků v to, že píšou o dějinách skutečnou pravdu, opírajíc se o dostupné prameny, nebo naopak naivita laických čtenářů jejich knih, kteří – pokud najdou krásné pohádky o minulosti, jež jsou v souladu s jejich tušením nebo přesvědčením – berou vše jednoduše a bez pochybností jako vyřešené a jasně vyhodnocené, zatím pravděpodobně nikam nepovede. Neznamená to však, že nemá smysl – historik žije mezi světem pramenů a svým sociálním kontextem, který ho ovlivňuje. Proto si stále musí klást otázku, zda je pro něho podstatnější hledání pravdy nebo snaha zalíbit se čtenářům, s čímž se často setkáváme i dnes. Historik, který nabourává stereotypy, s uznáním nejspíše nemůže počítat, a tak v době medializace vědy mizí z veřejného prostoru jako bezvýznamný autor knih, které málokoho zajímají. A tak se poslání historika, ba vědce vůbec, stává slepou uličkou – kalkuloval snad takový jedinec může jen s tím, že se třeba jeho názor dostane do širšího povědomí náhodou. Tato myšlenka a rovněž naděje, že pokus o jiné řešení známých událostí bude někoho alespoň inspirovat, stála i u vzniku tohoto stručného příspěvku.

Článek se nejen pokusí nabídnout jiné řešení jednoho z nejdůležitějších období českých dějin, ale i překonat nechuť několika generací českých historiků povznést se nad představu o české minulosti omezené na české etnikum. Dnešní historik, který si položí otázky stejně staré, jako jsou zkoumané události, třeba ty čítající pět set let, bývá většinou natolik zatížený množstvím pramenů a jejich interpretací, že mu často schází kritičnost v tom směru, proč je pramen ve svém znění takový a ne jiný, zatímco v historiografii většinou hledá fakta, letopočty, jména a místa.

Případ Zelenohorské jednoty, která vznikla před něco více než 550 lety – v roce 1465 – a s tím spojený případ vratislavského biskupa Jošta z Rožmberka (†1467), jehož relativně kulaté výročí úmrtí bychom letos mohli slavít, dobře zapadá do takového skeptického a současně i kritického pohledu na dosavadní bádání – bádání, o kterém by se dalo překvapivě říci, že nás dlouhá léta vzdalovalo od pochopení zkoumané doby, než aby nás k němu přibližovalo.

Pro oprávněnost tohoto tvrzení a námitky se podívejme na několik odborných názorů ohledně důvodů vzniku Zelenohorské jednoty. František Palacký psal o dvou příčinách jejího vzniku: o náboženských, které snad není zapotřebí zde blíže vysvětlovat, a také – dalo by se říci – o sociálně-politických, totiž o vzniku jednoty coby reakce panského stavu na postup krále Jiřího, který v souvislosti s morem roku 1464 a se smrtí mnoha pánů a rytířů posiloval královskou moc v zemi vykonáváním poručnického práva nad sirotky. To ohrožovalo postavení vyšší šlechty, která za této situace ochotně „*nakloňovala ucha svého řečem z Říma hlásaným*“.^{1]} Dodejme, že hlavním aktérem jednoty je u Palackého Zdeněk Konopišťský ze Šternberka, ale v jeho textu najdeme i velmi rozsáhlé pasáže o aktivitách biskupa Jošta.

Václav Vladivoj Tomek poukazoval na poněkud jiný důvod vzniku jednoty – nadměrné zatěžování berněmi a porušování zemského řádu, přičemž z jeho pohledu na události zmizel vratislavský biskup a zůstal jen – ve špatném světle vykreslený – Zdeněk ze Šternberka. Historie, u Palackého vícebarevná, se stala Tomkovi černou a bílou.^{2]} Takové je do jisté míry i podání ve dnes obecně méně známém díle Antona Frinda o dějinách pražské arcidiecéze z roku 1873: jen barvy jsou zde samozřejmě obrácené. Za pozornost stojí věta, kterou – resp. myšlenku v ní zakotvenou – v knihách českých historiků nenajdeme: „*Schon lange betrachteten sich hier die „Barone” als die eigentlichen Herren des Landes*“.^{3]} Dalo by se říci, že právě to je klíč k poznání skutečných důvodů vzniku jednoty, jak o tom bude pojednáno dále.

Ve stručném přehledu názorů nesmí pochopitelně chybět Rudolf Urbánek, který jako nadšený *advocatus* krále Jiřího v jednotě viděl zosobnění zla a v jejích členech, v čele se Zdeňkem Konopišťským, zrádce státu, víry, národa a krále. Ve svém hledání příčin vzniku konfederace pokračoval cestou Palackého, když poukazoval na snahy krále v oblasti posilování své moci, pro něž si měl získávat podporu nižších stavů (rytířů a královských měst). Psal mj.: „*Páni chápali, že vzniká tu proti nim nový řád politický, hrozící je zatlačiti v pozadí [...]. Jak si to uvědomovala nejbystřejší hlava mezi nimi, biskup Jošť*“ [...], z čehož lze jasně pochopit, že se opíral o prameny a chápal zásadní postavení tohoto pana, zároveň preláta, v celé záležitosti.^{4]} Bohužel, následně tomu tak již v českém dějepisectví nebylo. Petr Čornej spatřuje vznik jednoty ve spíše mezistátním (nesprávně se dnes říká mezinárodním) kontextu než coby důsledek napětí v Koruně (zminěna je kauza Hynka Bítovského z Lichtenburka), respektive v Českém království. Jošť z Rožmberka tu prakticky zcela mizí: na s. 251 je výčet členů–zakladatelů jednoty, kde na prvním místě najdeme Zdeňka Konopišťského ze Šternberka a až na předposledním (posledním panském) je uveden biskup Jošť. Ve skutečnosti je však na základací listině na místě prvním!^{5]} Abychom však byli spravedliví, sluší se podotknout, že si tento český historik povšiml, jakoby mimochodem, že jednota vznikala v době, kdy opozice proti králi už byla v plném proudu a papež vyzýval oba biskupy v Koruně (tj. Jošta a olomouckého Tasa z Boskovic)

1] František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů* 10, Praha 1928, s. 201–202 (odtud citace) a 212–213.

2] Wáclaw Wladiwoj TOMEK, *Děje Království českého*, Praha 1864 (vyd. 3), s. 310–311.

3] Anton FRIND, *Die Geschichte der Bischöfe und Erzbischöfe von Prag zur neuhundertjährigen Jubelfeier der Errichtung des Prager Bisthums verfasst und dem Liebesfonde zur Unterstützung bedürftiger Priester gewidmet*, Prag 1873, s. 156.

4] Rudolf URBÁNEK, *Husitský král*, Praha 1926, s. 199.

5] Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVA, *Velké dějiny země Koruny České 6. 1437–1526*, Praha – Litomyšl 2007, s. 229–231, zvl. 231.

a českou šlechtu, aby se neúčastnila chystaného útoku krále Jiřího na Vratislav.^{6]} To je zásadní moment.

Dále bychom mohli odkázat na Lenku Bobkovou, badatelku specializující se dlouhodobě na korunní země, u níž by se dalo očekávat, že tato skutečnost – již sedmiletá existence protikrálovské opozice ve druhém (po Praze) největším městě Koruny české – bude zdůrazněna, nebo alespoň zmíněna. Zjistě, čtenář v tomto směru zklamán nebude, jenže vznik jednoty uvedená autorka vidí spíše jako důsledek politického tlaku Říma, než v duchu názorů Františka Palackého, Václava Vladivoje Tomka a Rudolfa Urbánka. Na druhou stranu, Lenka Bobková správně doplnila, že jednota rychle navázala kontakt s Vratislaví, i když není oprávněné tvrzení, že onu alianci podpořil legát Rudolf „za cenu zdiskreditování biskupa Jošta”.^{7]} Jošt, jak jsem prokázal ve své polemické studii, byl skutečným inspirátorem a otcem-zakladatelem jednoty a jejím prvním vůdcem, minimálně v oblasti politické.^{8]} Na to vzápětí přišel i Martin Šandera, který se ve stati věnované přímo jednotě snažil tento omyl novější literatury – marginalizaci biskupa – napravit.^{9]} Rovněž lze ještě zmínit studii Jiřího Juroka, předcházející čtyřem naposledy zmíněným publikacím, který se vrací k názorům historiků 19. století, hlavně Františka Palackého, a podrobněji poukazuje na sociální a právní okolnosti panského katolického hnutí.^{10]}

Jak je vidět, názory na jednotu se měnily. V tomto článku, který přináší odlišné řešení záležitosti, nehodlám již dále rozebírat otázku postavení biskupa Jošta v českém politickém prostředí, ale – i když jsem tak stručně učinil už ve studii z roku 2014^{11]} – rád bych

6] Tamtéž, s. 227.

7] Lenka BOBKOVÁ, *Česká koruna na sklonku středověku*, in: Lenka Bobková (ed.), *Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526)*, Praha 2010 (= *Tempora et memoria*, 1), s. 57–58.

8] Bogusław CZECHOWICZ, „Tito všichni, které pozval uveřejněný Jošt”. *Znaczenie Wrocławia i biskupa Jodoka z Rožemberka w umocnieniu się katolickiej opozycji w latach 1465–1466. Studium polemiczne*, Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego, 34, 2014, s. 177–206.

9] Martin ŠANDERA, *Zelenohorská jednota. Stav poznání, otázky a úkoly*, in: Martin Šandera – Zdeněk Beran (eds.), *Poděbradská éra v zemích České koruny*, Praha 2016, s. 172–182, 270–276.

10] Jiří JUROK, *Zápas o zemský soud – jedna z příčin vzniku Zelenohorské jednoty v r. 1465*, Husitský Tábor 6–7, 1983–1984, s. 180–190.

11] Naši pozornost by měl upoutat dopis Jošta z Rožemberka z Nisy z 27. 5. 1463 předním českým katolickým pánům: Joštovu bratrovi Janovi z Rožemberka, Zdeňkovi Konopištskému ze Šternberka, Zbyňku Zajici z Házmburka, Janu Zajici na Kosti a Vilémovi z Rabí a Riesenburka. Biskup psal, že pro ně určitě není žádným tajemstvím, „[...] kteraci sú listové sem do Slezi z Říma přišli [...]” a jaké jistě i oni obdrželi. Biskup chtěl zabránit dalšímu úpadku Českého království a spolu s nimi se poradit o tom, co je pro stát dobré a co špatné. On, Jošt, po jednáních s preláty a knížaty (lze si domyslet, že slezskými), vidí jedinou možnost ve svolání celokorunního sněmu. O tom psal zástupcům Moravského markrabství, Šestiměstí a zemi lužické a prosil, aby zástupcům Loketska a Chebska napsali oni. Dale Jošt psal, že by stálo za to domluvit se s preláty pražské diecéze, „[...] aby se z námi sjeli na místě trefněm, a předsvezli to, coby bylo platné a potřebné ke cti a ke chvále milému pánu bohu, wieře křest’ anské, koruně naše České, a k zachování mieru a pokoje, kterýžto milý pán buoh ráčil zjednatí skrze našeho pána milostivého, Královu Milost” (= *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské* 4, Praha 1846, s. 99–100); dopis biskupa s podobným obsahem z konce května viz Hermann MARKGRAF (ed.), *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad, zugleich als urkundliche Beilage zu Eschenloers Historia Wratislaviensis. Erste Abtheilung 1454–1463*, Breslau 1873 (= *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8 – dále jen SRS), s. 206–207, č. 160. Byla to přímá reakce na dopis Vratislavi papeži ze dne 24. 5. 1463 s žádostí o nabídnutí správného kandidáta na český trůn (= *ibidem*, s. 204–206, č. 159). Rokem 1465 je datován biskupův dopis, v němž se dočteme: „Nestane-li to království v jednotě obecně církve svatě a římské, tehdá strach, že se na něm naplní čtenie, kterážto die, že každě království v sobě rozděleně zahyne. A to by se pohřiechu naplnilo, kdybychom se toho dopustili, abychom se v sobě rozděléc, neřku, na dvě, ale na několikero se smiřejíc, sami se Čechové hubili a kazili; tomu by se cizozemci nasmeli, a rádi by nás dorazili a zemi roztrhli, jehož toho buoh uchovaj! [...]” Dále prelát zformuloval politický program, který, jak se mělo ukázat, bude realizovat Jednota zelenohorská:

zdůraznil okolnosti, které nabízejí širší pohled na proces utváření panovníka v prostředí pozdněstředověkého a raněnovověkého českého státu. Jedná se o důvod vzniku protikrálovského uskupení, nebráný zatím v dosavadní literatuře v potaz; důvod, jenž lze nalézt v politickém prostoru mezi Českým lesem a slezskou metropolí, Vratislaví.

Jediným personálním pojítkem mezi tímto městem a českým panským stavem byl totiž biskup Jošt, ve Slezsku hlava katolické církve a vedle olomouckého Tasa z Boskovic tehdy jediný biskup v celé České koruně; současně příslušník panského rodu, který se považoval a byl považován za nejpřednější v Čechách – rodu pánů z Rožmberka. Musíme si přitom uvědomit fakt, že opozice proti králi Jiřímu v České koruně nevznikla náhle v roce 1465, ale existovala stále již od jeho zvolení, a že jádrem této opozice byla Vratislav. Dne 9. 4. 1459 slezské stavy napsaly papeži: „*Nimirum tota Slesia et ejus partes in illud regnum Bohemie majoritatis et obediencie saltem in temporalibus, quemadmodum legitime fieri oportuit et oportet, habuerunt et urgentur habere respectum.*”^{12]} Uznání vlády krále Jiřího pod tlakem Říma počátkem roku 1460 bylo podmíněno splněním určitých požadavků, což se však nikdy nestalo, a od roku 1462, kdy už postupně docházelo k rozkolu mezi papežem a českým králem, se slezská metropole Poděbradovi znovu snažila vzdorovat. Tentokrát, jinak než v letech 1458–1459, již podporu Pia II. měla.^{13]}

„*Item, kdy pánuov a kapitoly na ruce nemám, já sám málo zjednáám; a pokud je mám, pokud na těch věcech stojím, kteréž jim k umenšení všeho dobrého nejsou. A tomu lidé lépe rozumějí, což vidie, než co slyšie. Také snažnú a tuhu prosbu na se budete mieti, jestli-že budete nám na čem chtieti ujieti, neb mnoho dobrých lidí svorně a stále bude prositi, aby se toho nedálo. [...] Ach, vsákt' lidé vědie, kto' mistruje u krále, na rathúze, v cechách, v krémách, v domiech hostimných i v jiných, klášteřiech, v kolejích i v školách; a zač se přimluvie, co se jim odpowie? Nenie-li to pro dobrotu, ale pro strach, kto se na tom nehorš” (=Josef TRUHLÁŘ (ed.), *Manuálník m. Václava Korandy, t. ř. rukopis Bibliothéky klementinské, Praha 1888, s. 203–204*). O dalším postupu informují Staré letopisy české: „*Téhož roku přijel do země do Vratislavi pan Jošt, syn pana Rožmberského, který byl biskupem vratislavským, křižovníkem strakonickým a proboštem chrámu na Pražském hradě. Tento biskup přijel na Strakonice a pozval si k sobě pana Zdeňka Konopištského a řadu dalších pánů; když k němu přijeli, konali sněm na Zelené Hoře. Byli tu: pan Jan z Rožmberka, bratr toho biskupa, pan Zdeněk Konopištský, pan Burian z Gutštejna, pan Bohuslav Krušina ze Švamberka, pan Jan Hradecký, pan Linhart z Gutštejna a z Klenového, pan Vilém Zajíc z Házmburka, pan Jan Zajíc z Kostí, pan Ilburk z Budynie, pan Dobrohost z Prostého, pan Děpolt z Rýzmburka a z Velhartic a mnoho dalších. Tito všichni, které pozval uvedený Jošt, se sešli na sněmu na Zelené Hoře u pana Zdeňka a tady uzavřeli písemně dohody a hned se začali králi protivit a nechtěli ho v ničem poslouchat. Svolávali pak často sněmy a na nich si hned všechno sepsali a podepsali. Konali jeden sněm v Krumlově u Rožmberského, druhý v Třeboni, třetí ve Strakoncích, čtvrtý na Zelené Hoře, pátý v Kladrubech a šestý zase na Zelené Hoře. A tak se sjednotili a i císařova popudu si naklonili příznivě papeže a uherského krále. Pomocníky a přátele si hledali mezi Němci, kteří kromě Míšeňského vždy a ve všem byli nepřáteli české země” (=Jaroslav PORÁK – Jaroslav KAŠPAR (ed.), *Ze starých letopisů českých, Praha 1980, s. 190–191*. Podrobněji B. CZECHOWICZ, „*Tito všichni, které pozval uvedený Jošt*”, s. 177–206.**

12] SRS 8, s. 17, č. 19.

13] Literatura k tomu je nezměrná – na tomto místě uvádím jen několik podstatných a novějších publikací (pomijím také již výše citované studie): Hermann MARKGRAF, *Das Verhältnis des Königs Georg von Böhmen zu Papsst Pius II, 1458-1562*, Forschungen zur deutschen Geschichte 9, 1869, s. 217–258; týž, „*Die Kanzlei“ des Königs Georg von Böhmen*, Neues Lausitzisches Magazin 48, 1870, s. 214–238; týž, *Die Bildung der katholischen Liga gegen König von Podiebrad*, Historische Zeitschrift 38, 1877, s. 48–82, 251–274; Johann LOSERTH, *Die Denkschrift des Breslauer Domherrn Nikolaus Tempelfeld von Brieg über die Wahl Georgs von Podiebrad zum König von Böhmen. Ein Beitrag zur Kritik der Hussitengeschichte des Johannes Cochlaeus*, Archiv für österreichische Geschichte 61, Nr. 1, 1880, s. 89–187; Max JORDAN, *Das Königthum Georgs von Podiebrad. Ein Beitrag zur Geschichte der Entwicklung des Staates gegenüber der katholischen Kirche*, Leipzig 1861; Adolf BACHMANN, *Zur Krönung Georgs von Podiebrad*, Prag 1876; týž, *Böhmen und seine Nachbarländer unter Georg von Podiebrad 1458–1461 und des Königs Bewerbung um die deutsche Krone. Ein Beitrag zur Geschichte der Versuche einer Reichsreform im XV. Jahrhunderte, um Theil nach ungedruckten Quellen*, Prag 1878; Richard KOEBNER, *Der Wiederstand Breslau gegen Georg von Podiebrad*, Breslau 1916; Rudolf URBÁNEK, *Jiří z Poděbrad a české národní království*, Praha 1920; Alfred STRNAD, *Die Breslauer Bürgerschaft und das Königthum Georg Podiebrads. Förderer und Fremde Städtischer Politik an der päpstlichen*

Vratislav přitom od začátku svého sporu s Jiřím a českým politickým prostředím hlásala svou interpretaci právně-politického uspořádání Koruny české i svůj názor na to, jak a podle jakých pravidel má být český panovník volen. Protože Jiří nebyl zvolen zástupci všech korunních zemí, byla v zemi nad Odrou volba považována za neplatnou a slezské hlavní město prohlásilo, že má stejná práva rozhodovat o českém trůnu jako Praha.¹⁴¹ „*Qualis ergo dominii relacio Bohemorum super Wratislavienses?*” – ptali se rétoricky Vratislavští v listopadu roku 1459 ve své odpovědi na argumentace legáta Hieronyma Landa, aby se českému králi podřídili.¹⁵¹

Nebyla to jenom představa pyšných měšťanů o jejich vlastním postavení ve státě. Ve své odpovědi na jejich dopis ze dne 22. 3. 1463 Pius II. dne 29. 3. zrušil závazek města vůči králi a uznání jeho vlády z ledna roku 1460¹⁶¹ a několik dní poté zcela zakázal složit mu lenní hold.¹⁷¹ Vděční Vratislavští dopisem ze dne 24. 5. 1463 prosili, aby Pius II. chránil nejen je, ale i všechny pravé křesťany v zemích České koruny.¹⁸¹ Jak vidno, město nad

Kurie, Zeitschrift für Ostforschung 14, 1965, č. 3, s. 401–435, č. 4, s. 601–640; Frederick Geog HEYMANN, *George of Bohemia, King of Heretics*, Princetown – New Jersey 1965; Josef MACEK, *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967; Jan DRABINA, *Ośrodki kaznodziejskie Wrocławia jako centra walki z Jerzym z Podiebradu*, in: *Acta Universitatis Wratislaviensis* 70, *Historia* 14, Wrocław 1968, s. 129–146; týž, *Wrocławska kapituła katedralna i jej stosunek do politycznych wydarzeń lat 1453–1471*, *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 2, 1970, s. 183–204; týž, *Działalność dyplomatyczna legata papieskiego Hieronima Lando na Śląsku i w Polsce w latach 1459–1464*, in: *Acta Universitatis Wratislaviensis* 26, *Historia* 19, Wrocław 1970, s. 149–169; týž, *Mikołaj Tempelfeld z Brzegu*, *Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne* 2, 1970, s. 83–102; týž, *Stosunki dyplomatyczne Wrocławia ze Siolicą Apostolską w latach 1464–1465*, *Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne* 3, 1971, s. 81–102; týž, *Kontakty Wrocławia z papieżem Pawłem II*, *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 6, 1972, s. 130–150; týž, *Działalność dyplomatyczna legata apostolskiego Rudolfa z Rudesheim na Śląsku*, in: *Acta Universitatis Wratislaviensis* 195, *Historia* 23, Wrocław 1974, s. 213–220; týž, *Kontakty Wrocławia z Piusem II i Kurii rzymską w latach 1458–1464*, *Kwartalnik Historyczny* 83, 1976, s. 513–530; týž, *Kontakty Wrocławia z Rzymem w latach 1409–1517*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1981; Václav FILIP – Karl BORCHARD, *Schlesien, Georg von Podiebrad und die römische Kurie*, Würzburg 2005; Janusz SMOŁUCHA, *Polityka Kurii Rzymskiej za pontyfikatu Piusa II (1458–1464) wobec Czech i krajów sąsiednich. Z dziejów dyplomacji papieskiej w XV wieku*, Kraków 2008.

14) Peter Eschenloer psal: „*Eh die fursten jn antwort lissen geben, lissen sie lesen vor den Behemen abschrifte der gulden bullen Karoli vff die kure wie die in Behemen vnd wenne sie gescheen sölde, es sulde keynir gekoren werden dieweile noch erben vorhanden weren beidis geslechtis. So denn Laslaw czwu swesteren hinder jm gelossen hette, frogten sie die Behemen, worumme sie gekoren hetten. Auch lisse man jn lesen eine abschrifft der vorschreibunge czwischen Behemen vnd Osterreich gescheen, derhalben auch nicht not were gewest zukisen. Vnd so denn yo die Behemen hetten wellen kisen, sulden sie ordenunge der küre auch haben gehaiden, dobye yos sein sulden die prelaten, fursten, herren, lande vnd stete des konigreichs zu Behem vnd seiner zugehorenden landen, adir es were offenbar: kein bischoff, prelat, kein furste noch andire cristliche lande vnd stete do nicht weren gewest, sunder vorsmehet. Foste ernstlich wart mit den Behemen hirawß geredt von den fursten vnd das wort furte bischoff Jost sere trefflich, wenn er was ein wol sprechender man zu latin, behmisch, vnd wenig dewtsch, vnd wiewol er ein gebomer herre vnd Beheme was, dennoch vnbillichte er dise küre. Die Behemen goben keine antwort doruff andirs denn ire erste werbung was, sunder sie baten die fursten, ap jn bey der küre was misseheglichs gescheen were, das sulden sie gutlieh lossen hingeen. Zukunfftiglich sulde is bewart werden, es were auch also ferre nicht bedocht worden, auch in keinem argen gescheen. Girsik sulde alle sulche vorkurezung vnd missefallen als ein gnediger konig vnd herre vorgeleichen.*“ P. ESCHENLOER, *Geschichte der Stadt Breslau*, Münster – New York – München 2003 (1. vydání), s. 216.

15) Hermann MARKGRAF (ed.), *Historia Wratislaviensis et que post mortem regis Ladislai sub electo Georgio de Podiebrat Bohemorum regelli Acciderant prospera et adversa; Von Mag. Peter Eschenloer*, Breslau 1872, s. 72.

16) SRS, 8, s. 181–183, č. 147, s. 183–187, č. 148.

17) Tamtéž, s. 187, č. 149.

18) “*Et ne inter catholicos majora fiant scandala ex litteris v. b^{dmis}. quibus videtur quod pro tuicione nostra et Namslaviensium tantum ille emmanaverint, et dubitant multi, quod, si se a Georgio dimiserint, non erunt auctoritate et proteccione s^{dis}. v. defensi, necessarium esset, s^{me} p., quod v. s^{as} facta provisione secreta cruciate predictae bullam unam mitteret per quam declararet indistincte, quod omnes Slesitas Moravos et Bohemos Lusacie*

Odrou se pasovalo do role hlavy Koruny, za jakousi protiváhu Prahy. Charakteristický je dopis města Piovi II. ze 7. 2. 1463, v němž Vratislav psala jménem Moravy, Slezska a Lužic.^{19]} Koneckonců, v roce 1466 se v takovém duchu *expressis verbis* vyjádřil i legát Rudolf z Rüdeshemu a prosil polského krále o větší zájem o český trůn, protože – jak říkal – stačí jen Vratislav, již legát může nabídnout z pravomoci získané od papeže, aby se jagellonský uchazeč, Kazimír nebo jeden z jeho starších synů, stal českým králem.^{20]}

Taková politická koncepce nebyla nová, zrodila se již v lucemburské době. Už za Karla IV se totiž za možný postup v případě, že by nástupnictví po něm mělo pokračovat ne jeho potomky, ale v moravské sekundogenituře, brala v úvahu dědičná práva opírající se o Vratislav a nikoliv o Prahu, kde by se muselo počítat s volbou. Po roce 1361 (narození Václava, budoucího IV.) toto řešení ztratilo smysl.^{21]} Posléze se tato koncepce uplatnila za Zikmunda Lucemburského, který, v Praze „nevítán“, začal pravomoci českého krále vykonávat ještě před svým korunováním právě ve Vratislavi v zimě roku 1420. O rok později město označil slovy „*Wratislaviensem tamen civitatem nostram, que velut altera sedes et caput eiusdem regni* [...]”.^{22]} Další čeští králové, Albrecht a Ladislav, nebyli uznáváni ve Slezsku na základě pražské volby či svého uznání v Českém království, ale na základě dědičných nástupnických práv (Albrecht jako manžel Zikmundovy dcery).^{23]} Tento politický náhled se zásadně lišil od pojetí českých pánů, kteří si uvykli nahlížet na volbu krále jako na své podstatné privilegium. Naproti tomu Vratislav se v průběhu 15. století čím dál směřuji

quoque inhabitatores et catholicos duces et barones, eos et urbes nominando et non cognitos sub generalibus verbis complectendo, in protectionem suscipiat eosque pariter ab homagio prestito absolutos esse et Georgio non obedere declarat ad beneplacitum v^{as} v.” Tamtéž, s. 204–206, č. 159; J. SMOLUCHA, *Politika...*, s. 291–292.

19] SRS 8, s. 164, č. 136.

20] „[...] *quod Regnum illud pene eiusdem linguagii et nationis cum suo Polonico sit, et nulli alteri, quam sibi, ratione consortis Reginae Elisabeth, Regni illius ex patre, avo et protavo, unicae haeredis, et filiis suis, quos dono Dei frequentes in spem Regni eiusdem progeniit, debeatur. Sint praeterea in Regno [Bohemiae] illo plures in insignes barones, fideles et orthodoxi, sint est plures numero civitatis, et si caeterae deessent, civitas una Wratislaviensis, et Slesiae Princeps, dominatum suum et susceptionem Regni Bohemiae magnopere expetentes, non secus quam perniciosam postem Georgium deserturi. Consurgeret itaque, et Regnum illud primum pro Dei honore et fidei sanctae exaltatione, deinde pro iure sibi debito et gentis ac linguagii identitate, a monstris haereseos ac detentione qua solveret, amplificaturus eo ipso praemium sibi apud Deum, et nomen apud posteros. Quodsi forte Regni Poloniae et caeterorum suorum Principatum cura et charitas eum a suscipiendo disinerent: aut daret saltem pro Rege Bohemiae filium suum Wladislaum natu maiorem, aut, si id quoque molestum foret, secundo gentium Kazimirum, aut tertio gentium Albertum, et ad extremum, ultimo gentium tunc Alexandrum, **tutissimam Regni [Bohemiae] sedem apud Wratislaviam, donec caetera in ditonem accederent.**” Alexander PRZEZDZIECKI (ed.), *Joannis Dlugosz Senioris Canonici Cracoviensis opera omnia* 14. *Historiae Polonicae libri XII, 5, Liber 12 (13.)*, Cracoviae MCCLXXVII, s. 468–469; Krzysztof BACZKOWSKI (ed.), *Joannis Dlugossi annales seu Cronica incliti regni Poloniae. Liber duodecimus / Jana Dlugosza Roczniki czyli kroniki slawnego Królestwa Polskiego. Księga dwunasta 1462–1480*, Cracoviae 2009, s. 179–180. Smysl této zprávy správně pochopil F. PALACKÝ, *Dějiny* 10, s. 255: *Žádáno na něm [jde o Kazimíra Polského – pozn. B.C.], nechtěl-li by sám být králem českým, aby syna svého prvorozeného Vladislava, aneb druhorozeného Kazimíra, co dědice českého usadil mezitím ve Vratislavi, jakožto druhé stolici koruny české, pokud mu do Prahy cesta zbrani proklesána nebude; naopak nepochopil Petr Čornej v díle P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny*, 6, s. 174–175, který vniřal slova legáta jako nabídku vrácení Slezska Polsku ([...] *Pavel II [...] nabízel polskému králi i splnění dávného snu – zisk Slezska pro jednoho z jagellonských princů*) = polemika, in: B. CZECHOWICZ, *Na czesko-morawsko-ślaskim styku. O wiekach XV-XVIII i trudnym ich postrzeganiu*, Opole 2016, s. 218–219.**

21] B. CZECHOWICZ, *Böhmische Erbfolge und Breslau in Jahren 1348–1361. Kunst und Geschichte auf Wegen und Holzwegen der Historiographie*, Červený Kostelec 2013, s. 97–220.

22] Hermann MARKGRAF – Oscar FRENZEL (eds.), *Breslauer Stadtbuch, enthaltend die Rathslinie von 1287 ab und Urkunden zur Verfassungsgeschichte der Stadt, Breslau 1882 (= Codex diplomaticus Silesiae 11)*, s. 181, č. 39; podrobněji k tomu B. CZECHOWICZ, *Dvě centra v Koruně. Čechy a Slezsko na cestách integrace a rozkolu v kontextu ideologie, politiky a umění (1348–1458)*, České Budějovice 2011, s. 139–165.

23] B. CZECHOWICZ, *Dvě centra*, s. 139–165.

považovala za jakéhosi nositele dědičných práv českého královského titulu.^{24]} To si nejspíš dobře uvědomoval i biskup Jošt, stojící jednou nohou ve Slezsku a druhou v Čechách – a především právě tím lze vysvětlit jeho zájem na vzniku české panské jednoty. Byla to nejen opozice vůči králi, ale také opozice proti mimořádnému postavení slezské metropole, která navíc v té době získala obrovskou podporu v Římě.^{25]} Tím vším byla česká panská obec velmi ohrožena, i když právě pro ni platila ona slova: „*Schon lange betrachteten sich hier die „Barone” als die eigentlichen Herren des Landes*”, jak napsal v 19. století již citovaný německý historik pražské arcidiecéze.

Z pohledu pánů bylo navíc nepřijatelné i to, že politickým subjektem, který získával značný význam ve státě v natolik klíčové záležitosti, jakou byla volba krále, se stávalo město. Pravdou sice je, že šlo o město královské (na což dnešní historikové poněkud zapomínají), ale v pozdněstředověké stavovské struktuře se stále jednalo o subjekt stojící na hierarchickém žebříčku nejnižší. Byl to však zároveň subjekt, který disponoval obrovskými ekonomickými prostředky, a když do něho započítáme vlivný klérus – nejen kláštery, ale hlavně katedrální kapitulu (ostatní kapituly, sv. Kříže a sv. Jiljí, tak významou roli nehrály)^{26]} – jednalo se o velmi nebezpečnou politickou konkurenci. Problém a jistý paradox přitom spočívá v tom, že s touto konkurencí byla Zelenohorská jednota nucena spolupracovat, a to ve stejném táboře namířeném proti králi Jiřímu. A opravdu i spolupracovala, čehož finálním výsledkem byla jak volba Matyáše Korvína českým králem,^{27]} tak o deset později též olomoucký mír.^{28]}

Postavení Vratislavi v protipoděbradském táboře můžeme vidět i v korespondenci Plzně z této ožehavé doby. Západočeské královské město naslouchalo přímlovám legáta Rudolfa a 11. 2. 1466 prohlásilo, že krále již nemůže respektovat.^{29]} Zároveň psalo: „[...] *prosimet’ pokorně Vašie králievské Jasnosti, abyšte nám v tom za zlé neráčili mieti, neb jsme toho sebú nemohli zdržeti [...]*”, a zdůraznilo, že v případě zrušení hrozících církevních trestů budou ochotni vládu Jiřího opět uzнат.^{30]} Asi s tím už ale vážně nepočítali, protože o týden později (18. 2.) poslali svého zástupce do Vratislavi s prosbou o podporu

24] Podrobněji B. CZECHOWICZ, „...huic an aurere bulle satisfactum...”. *Wrocławskie refleksy Bulli Sycylijskiej w rozwiązaniu problemu następstwa na tronie czeskim w dobie króla Jerzego*, in: Jaromír TAUCHEN – Karel SCHELLE (eds.), *Státová právní vztahy českého státu a římskoněmecké říše ve středověku a jejich důsledky pro další vývoj. Sborník z kolokvia pořádaného Katedrou dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity a The European Society for History of Law, Ostrava 2012*, s. 41–52.

25] Papež jmenoval kardinála-protektora, který se měl starat o vratislavské zájmy – stal se jím jeho bratranec Francesco Todescalchi-Piccolomini. Bylo to privilegium stavů, nikoliv jednotlivých měst; k tomu srov. práce citované v pozn. 13, hlavně studie A. Strnada, J. Drabiny a J. Smoluchy.

26] J. DRABINA, *Wrocławska kapitula katedralna*, s. 183–204; Kazimierz DOLA, *Wrocławska kapitula katedralna w XV wieku. Ustrój – skład osobowy – działalność*, Lublin 1983.

27] Je nutno připomenout, že Matyáš se v politickém obzoru vratislavských politiků objevil nejpozději v březnu 1465 (čili před zahájením aktivit biskupa Jošta, zmíněných v pozn. 11), jak se lze domnívat z dopisu vratislavského prokurátora u římské kurie Fabiana Hanco z Rzymu z 11. 3. 1465: „[...] *Ebenso stehe der Erzbischof von Creta in grossen Ehren beim König von Ungarn. Hanco habe deshalb durch Leonhard Dato den Papst ersuchen lassen, ihm und dem König Matthias zu schreiben, dass sie Breslau Hilfe leisten sollten, wenn König Georg es angreife. [...]*“.³⁴ Hermann MARKGRAF (ed.), *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad, 1463–1469, Breslau 1874 (= Scriptores... 9)*, s. 114, č. 278. Korvín potom psal, že už je dlouhou dobu žádán různými katolíky, aby je chránil před heretiky: Berthold KRONAL – Heinrich WENDT (eds.), *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter des Königs Matthias Corvinus 2, 1479–1490, Breslau 1894*, 14, s. 262, č. 590A.

28] Jeho rozbor viz B. CZECHOWICZ, *Traktat olomuniecki z 1479 roku*, Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka 70, č. 4, 2015, s. 17–32.

29] SRS 9, s. 166, č. 319 (list z 29. 3. 1466).

30] Josef STRNAD (ed.), *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 2. Od r. 1450–1526*, Plzeň 1905; s. 120, č. 132; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny*, s. 237.

v odboji proti panovníkovi.^{31]} Svůj postup vysvětlovali na sněmu, který král svolal do Prahy na přelomu února a března 1466. Jiří se snažil jednat kompromisně a deklaroval, že je ochoten napravit všechny své chyby, ale že zároveň od svých odpůrců očekává totéž.^{32]} V onom čase, dne 4. 3. 1466, se Vratislavští přimlouvali u papeže také za Plzeň, jež se jim stala důležitým spojencem.^{33]} O dva dny později potom psali do západočeského města o společné, obě města navzájem spojující tradici boje s českou herezí, sahající až do éry husitských válek. Vratislav přitom nabídl Plzni pomoc a možnost využití služeb jejího prokurátora Fabiana Hanca, který stále zůstával v Římě a byl tehdy prelátem vratislavské katedrální kapituly.^{34]}

Velmi úzká spolupráce dvou královských měst také mohla povzbudit české katolické pány, kteří pociťovali zodpovědnost za osud království a možná i celé Koruny české, osud ohrožený nejen náboženským rozkošem a nejen tím, že rozhodující subjekt, tj. Vratislav, se nacházel mimo České království, ale i tím, že se tzv. druhá husitská válka mohla opět stát, stejně jako ta první, soupeřením o dominantní postavení ve státě mezi šlechtou a královskými městy. Protože i takové soupeření se v pozadí hlavních cílů husitských válek odehrávalo. I v tomto smyslu lze vnímat události šedesátých a sedmdesátých let 15. století jako pokračování konfliktu doby pozdnělucemburské (zvané běžně husitskou) a zároveň i jako předeheru konfliktu, který se měl rozhořet v letech 1500–1517. Ten však v historiografii bohužel postrádá slezský a lužický kontext a i kvůli tomu stále není zcela přehledný a dostatečně zhodnocený.^{35]}

Jak je vidět i na právě pojednaném případě, české dějiny z vratislavského pohledu vypadají jinak než z pohledu pražského, stejně jako byly jiné koncepce budoucnosti České koruny jednak nad Odrou, jednak nad Vltavou. Historik, který má již více než sto let k dispozici obrovské množství publikovaných pramenů, by se neměl omezit pouze na jeden historiografický názor, ale konfrontovat je všechny, hodnotit je jak v širších souvislostech, tak ve smyslu prostorovém – totiž nejen s omezením na Čechy – a časovém. Takový pohled nabízí tento článek, který může být vnímán jako jistá ouvertura pro chystanou autorivu mnohosvazkovou monografii. Ta bude pokusem o přehodnocení pohledu na Českou korunu a její kulturu: *Idea i państwo. Korona Królestwa Czech w latach 1457–1547*.^{36]}

31] Josef STRNAD (ed.), *Listář 2*, s. 122, č. 134; SRS 7, s. 122; odpověď Vratislavi tamtéž, s. 113.

32] *Ze starých letopisů*, s. 191–192; *Archiv český 4*, s. 120, č. 14.

33] Josef STRNAD (ed.), *Listář 2*, s. 126, č. 137; SRS 7, s. 113 (v tomto a i v mnoha dalších případech Strnadův plzeňský listář odkazuje na uvedený díl *Scriptores rerum Silesiacarum*, který omylem uvádí jako *Codex diplomaticus Silesiae*). O těchto událostech také Josef STRNAD (ed.), *M. Šimona Plachého z Třebnice Paměti Plzeňské*, Plzeň 1883, s. 48–54.

34] Josef STRNAD (ed.), *Listář 2*, s. 128–129, č. 138; srov. také Jan DOUŠA, *Výhrůžky proti Plzni v letech 1433–1631*, in: Jaroslav Pánek (ed.), *Česká města v 16.–18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990*, Praha 1991, s. 71; František BENEŠ, *Postoj Českých Budějovic ke králi Jiřímu z Poděbrad v letech 1465–1471*, Jihočeský sborník historický 37, 1968, s. 57–75.

35] Jindřich, FRANCEK, 24. 10. 1517. *Svatováclavská smlouva. Urození versus neurození*, Praha 2006 a rozsáhlý úvod in: Petr KREUZ – Ivan MARTINOVSKÝ (eds.), *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, Praha 2007.

36] B. CZECHOWICZ, *Idea i państwo. Korona Królestwa Czech w latach 1457–1547*, I: *Historiograficzny gorset. Korona Czeska oczami pokoleń badaczy*, Wrocław 2017 (v tisku); II: „*Sic noster rex Jiřík*” czy „*occupator regni Bohemiae*”? *Rządy w Koronie Jerzego z Podiebradów*, Wrocław 2017 (v tisku); III: „*Mathias primus Dei gratia rex Bohemiae*”. *Rehabilitacja nieuznanego króla*, Wrocław 2017 (v tisku); IV: *Sila słabości? Długie późne rządy Władysława II*. 1: *Król i stany* (v přípravě); 2: *Książęta i szlachta*, A: *Książęta i hrabiowie* (v přípravě); B: *Magnaci* (v přípravě); C: *Rycerze, władcykowie, panosze i inni „urodzeni”* (v přípravě); 3: *Miasta i mieszczanie*, A: *Miasta królewskie* (v přípravě); B: *Miasta prywatne* (v přípravě); 4: *Duchowieństwo: struktury, ludzie i instytucje* (v přípravě); V: *Niepozorna dekada Ludwika. Młody król wobec starych i nowych problemów*

První tři díly jsou připravené k tisku, další by se měly na knižním trhu objevit během následujících deseti let (ve 13 nebo 14 dílech), zatím z pragmatických důvodů v polštině, ačkoli přáním (a původním záměrem) autora byla verze česká. Předběžná diskuze k některým základním tezím této práce je vítána – a i tomu slouží předkládaný příspěvek.

For a Long Time the ,Barons’ Considered Themselves the True Rulers of the Country.” A Voice in the Discussion On the Origins of Zelená Hora Alliance

Summary

This article presents a brief review of 200 years of ever-evolving theories on why in 1465 the Bohemian Catholic noblemen created the opposition against the Utraquist King Jiří of Poděbrady. It also brings back to light a well-documented but forgotten fact that the Bishop of Wrocław Jošt II of Rosenberg played a key role in this process. On the one hand, he knew very well the political situation in Wrocław (the second biggest city of the Bohemian Crown), but on the other, he was a representative of the most powerful family in Bohemia. Thus, he was fully aware that Wrocław could jeopardise the position of the Bohemian nobility. Wrocław not only continuously rejected King Jiří but also it believed that the city had the right to decide who will sit on the Bohemian throne. It even put forward its own candidate – King of Hungary Matthias Corvinus. This meant that the Bohemian noblemen felt deprived of their fundamental right to decide about the future of their country – the right to elect their monarch. As Wrocław was quickly becoming a growing political opposition within the Bohemian Crown, the nobility had no choice but to close ranks.

The city was so powerful at that time that Pilsen, the historical bastion of Catholicism in western Bohemia, asked Wrocław for help in the resistance against the heretic king. This was yet another proof of Wrocław’s supremacy within the Bohemian Crown. Finally, it is worth noting that the political conflict between the Bohemian noblemen and the powerful royal city of Wrocław was symptomatic of a broader phenomenon of the rivalry between the aristocracy and the towns. However, so far both parties had been united against the common enemy – the heretic King Jiří of Poděbrady.

(v přípravě); VI: „*Ferdinandus primus rex Bohemiae*”. *Wielki nielubiany na czeskim tronie*; 1: *Wladca wobec państwa* (v přípravě); 2: *Spoleczeństwo wobec wladcy* (v přípravě); snad též VII. *Konkluzje i uzupełnienia. Zbiorcze zestawienie źródeł i literatury. Indeksy*.